

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

2 СОН, 3 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 2, ВЫПУСК 3

LAWYER HERALD

VOLUME 2, ISSUE 3

TOSHKENT-2023

МУНДАРИЖА

ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ

1. АХМЕДШАЕВА Мавлюда Ахатовна
ЎЗБЕКИСТОН ҲУҚУҚ ТИЗИМИДА ҚОНУН ВА КОДЕКСНИНГ ЎЗАРО НИСБАТИ.....8
2. ХУЖАНАЗАРОВ Азизжон Анварович
ТЎҒРИДАН-ТЎҒРИ ТАЪСИР ҚИЛУВЧИ ҚОНУНЛАР:
ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФ 14

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

3. АБДУЛЛАЕВА Мафтуна Мурот қизи
ЎЗБЕКИСТОНДА КОНСТИТУЦИЯВИЙ ШИКОЯТНИ
АМАЛГА ОШИРИШНИНГ МУАММОЛАРИ 19
4. НАРИМАНОВ Бекзод Абдувалиевич
ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-
ҚУВВАТЛАШНИНГ АЙРИМ ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН НОДАВЛАТ
НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ МИЛЛИЙ АССОЦИАЦИЯСИ МИСОЛИДА.....24
5. РАХМОНОВ Зафаржон Зайниддинович
ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТИ СОҲАСИДА
ДАВЛАТ БОШҚАРУВИНИНГ ЎРНИ..... 32

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

6. БАБАКУЛОВ Зафар Курбанназарович
ТОВАР БЕЛГИСИНИНГ ТРАНСЧЕГАРАВИЙ САВДО МУОМАЛАСИДАГИ
ФУҚАРОЛИК-ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИ МАСАЛАЛАРИ 41
7. ПЎЛАТОВ Алишер Рамазанович
КРИПТОВАЛЮТАНИ ВУЖУДГА КЕЛИШИ ВА УНИ МУОМАЛАСИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ
БЎЙИЧА АСОСИЙ ЁНДАШУВЛАР 49
8. НАСУЛЛАЕВ Мубин Нутфуллаевич
ТЎЛОВГА ҚОБИЛИЯТСИЗЛИК МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШНИНГ
АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ57

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

9. УРОЗБАЕВ Сардорбек
ПРОКУРАТУРА ОРГАНЛАРИДА ХИЗМАТ ЎТАШНИНГ
НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ..... 65

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

10. НОРМАНОВА Клара Эшназаровна
ЭКСЦЕСС ИШТИРОКЧИЛИКНИ КВАЛИФИКАЦИЯ ҚИЛИШ 72

ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА, ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ

11. БАБАБЕКОВ Нодир Джурабаевич ТЕРГОВГА ҚАДАР ТЕКШИРУВ ЖАРАЁНИДА МАХСУС БИЛИМЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ	80
12. УМАРХОНОВ Азизхон Шарипхонович ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ ИШТИРОКЧИЛАРИНИНГ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ЧОРАЛАРИНИНГ ТАСНИФЛАНИШИ	87

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

13. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна, ТОШМАТОВА Висолахон РОЛЬ БИОЭТИЧЕСКОЙ НАУКИ В ЗАЩИТЕ ПРАВ ПАЦИЕНТОВ В ПЕРИОД ПАНДЕМИИ COVID-19	96
14. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна ГОСУДАРСТВО КАК СУБЪЕКТ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛЬНОЙ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ.....	104
15. РАХМОНОВА Сабрина НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ ДИСКРИМИНАЦИИ ПО ПРИЗНАКУ ПОЛА КАК ОСНОВА ОБЕСПЕЧЕНИЯ РАВНЫЕ ПРАВА И ВОЗМОЖНОСТИ ПРИ РЕГУЛИРОВАНИИ ТРУДОВЫХ ОТНОШЕНИЙ	110

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

16. ШАКУРОВ Рафик Равильевич ПЕДАГОГИКА ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ҲУҚУҚИЙ ТАЪМИНЛАНИШИ.....	115
--	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

НАРИМАНОВ Бекзод Абдувалиевич

Тошкент давлат юридик университети мустақил изланувчиси (DSc),
юридик фанлари бўйича фалсафа доктори (Phd), доцент

E-mail: tiu-bek@inbox.ru

ORCID: 0000-0002-4703-3358

ЎЗБЕКИСТОНДА НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИНИ ҚЎЛЛАБ-ҚУВВАТЛАШНИНГ АЙРИМ ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ: ЎЗБЕКИСТОН НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ МИЛЛИЙ АССОЦИАЦИЯСИ МИСОЛИДА

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): НАРИМАНОВ Б.А.
Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларини қўллаб-қувватлашнинг айрим
ҳуқуқий масалалари: ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий
ассоциацияси мисолида // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 2
(2023) Б. 24-31

2 (2023) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2023-2-4>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада Ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассоциацияси фаолияти, унинг ташкил этиш ҳуқуқий асоси, жамиятда тутган ўрни ҳамда ижтимоий соҳага қўшган ҳиссаси, ННТларнинг равнақи йўлида олиб борган ишлари юзасидан таҳлилий маълумотлар асосида Ассоциациянинг фаолияти тадқиқ этилди. Ўзбекистонда фуқаролик жамиятини қуриш концепциясини амалда руёбга чиқариш мақсадида Ассоциация томонидан олиб борилган ва амалга оширилаётган ислохотлар ёритилди. Ушбу тадқиқот ННТларни ўзаро мувофилаштириб боровчи Ассоциациянинг ҳозирги кунда бутун республика кесмида фаолият доираси ва унинг ўз асосий мақсадларини амалга оширишда йўл қўйилаётган камчиликлар ва хатоларни таҳлил қилиб, унга ҳуқуқий ечим бериш мақсадида қилинди. Мақолада Ассоциациянинг йиллик қилган ишлари юзасидан статистик маълумотлар таҳлил қилиниб, келажакдаги фаолияти юзасидан эҳтимолий фикр билдирилди. Нодавлат нотижорат ташкилотлари уюшмаси сифатида Ассоциациянинг давлат бошқаруви ва ҳокимият органлари билан ўзаро ҳамкорлик қилишда тутган ўрни, унинг халқаро ва ҳудудий кесимда ННТлар учун тадбир ташкил этиш ва меморандумларни тузишдаги иштироки таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: Ассоциация, молиялаштириш, форум, давлат дастури, экспертлар гуруҳи, жамоат бирлашмаси, уюшма, фуқаролик жамияти, мурожаатлар, қонуний ташаббус.

НАРИМАНОВ Бекзод Абдувалиевич

Соискатель Ташкентского государственного юридического Университета (DSc),
доктора философии по юридическим наукам (PhD), доцент

E-mail: tiu-bek@inbox.ru

ORCID: 0000-0002-4703-3358

НЕКОТОРЫЕ ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ ПОДДЕРЖКИ НЕПРАВИТЕЛЬСТВЕННЫХ НЕКОММЕРЧЕСКИХ ОРГАНИЗАЦИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ: НА ПРИМЕРЕ НАННОУЗ

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается деятельность Национальной ассоциации негосударственных некоммерческих организаций Узбекистана, правовые основы ее организации, роль в обществе и вклад в социальной сфере, а также деятельность Ассоциации по развитию НПО на основе аналитических данных. В целях реализации концепции построения гражданского общества в Узбекистане были особо отмечены проводимые и осуществляемые Ассоциацией реформы. Данное исследование проведено с целью анализа деятельности Ассоциации, координирующей ННО в целом, недостатков и ошибок, допущенных при реализации ее основных целей, и обеспечения их правового решения. Так, проанализированы статистические данные о годовой деятельности Ассоциации и высказано возможное мнение относительно будущей ее деятельности.

Ключевые слова: Ассоциация, финансирование, форум, государственная программа, экспертная группа, общественное объединение, объединение, гражданское общество, обращения, правовая инициатива.

NARIMANOV Bekzod

Researcher of Tashkent State University of law (DSc),

Doctor of Philosophy (PhD) in Law

E-mail: tiu-bek@inbox.ru

ORCID: 0000-0002-4703-3358

SOME LEGAL ISSUES OF SUPPORTING NON-GOVERNMENT NON-COMMERCIAL ORGANIZATIONS IN UZBEKISTAN: THE EXAMPLE OF THE NATIONAL ASSOCIATION OF NON-GOVERNMENT NON-COMMERCIAL ORGANIZATIONS IN UZBEKISTAN

ANNOTATION

In this article, the activities of the National Association of Non-Governmental Non-Profit Organizations of Uzbekistan, the legal framework of its organization, its role in society and its contribution to the social sphere, as well as the activities of the Association for the Development of NGOs, were studied on the basis of analytical data. In order to implement the concept of building a civil society in Uzbekistan, the reforms carried out and implemented by the Association were especially noted. This study was conducted in order to analyze the scope of the activities of the Association, which coordinates NGOs in the whole country, the shortcomings and mistakes made in the implementation of its main goals, and to ensure its legal solution. The article analyzed the statistical data on the annual activities of the Association and expressed a possible opinion on future activities. The role of the association in mutual cooperation with state authorities and administration, its importance in holding a number of international and regional events and memorandums is described.

Keywords: Association, financing, forum, state program, expert group, public association, association, civil society, appeals, legal initiative.

Халқаро тажрибада, умуман фуқаролик жамиятини шакллантириш ва унинг институтлари фаолият самарадорлигини таъминлашда асосий устувор йўналишларидан бири сифатида ННТлари ва давлат органлари ўртасидаги ижтимоий шерикликни амалга ошириш белгиланган.

Президентимиз Ш.Мирзиёев таъбири билан айтганда “Ислохотларнинг амалий натижадорлигини оширишда, жойларда янги ташаббусларни илгари суришда аҳолимизнинг янада фаолроқ, янада ташаббускор бўлишига эришмоғимиз лозим” [1].

Янгиланган Конституцияда ҳам нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларининг ҳуқуқий мақомини мустаҳкамлашга оид бир қанча нормалар киритилди. XIII боб “Фуқаролик жамияти институтлари” деб номланиб, жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат нотижорат ташкилотлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, оммавий ахборот воситалари унинг асосини ташкил этиши белгиланди. Бундан ташқари, илк бор Асосий Қонунда нодавлат нотижорат ташкилотларининг конституциявий ҳуқуқий мақоми белгиланди [2].

Нодавлат нотижорат ташкилотларининг давлат органлари билан ижтимоий шерикликка бағишланган М. S. Haque [3, Б.271-290], D. A.Bräutigam, M.Segarra [4], P.Willets [5, Б. 191-212], С.С. Millar [6, Б.395-414] ва бошқа бир қатор тадқиқот ишларини келтириб ўтиш мумкин.

Т.Б. Матибоевнинг таъкидлашича, XX аср ўрталарида ижтимоий шартнома назарияси ўрнига ижтимоий шериклик назарияси келди ва унинг назарий концептуал назарияси ижтимоий ҳаракат назарияси, ижтимоий бирдамлик, ижтимоий келишув, ижтимоий жипслик тўғрисидаги ғоялар асосида шаклланди [7, Б.10].

М.Ш.Якубов фикрига кўра “Ижтимоий шериклик тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонуни қабул қилиниши барча давлат органларининг нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтлари билан ижтимоий шерикликка киришишининг ҳуқуқий механизми белгиланди [8].

Нодавлат нотижорат ташкилотлари ижтимоий шерикликнинг асосий субъекти сифатида жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши учун катта аҳамиятга эга бўлиши керак. Бунинг учун нотижорат ташкилотлар жамиятга фойда келтирадиган ва одамлар ўртасидаги ижтимоий алоқани мустаҳкамлашга ёрдам берадиган лойиҳаларда фаол иштирок этишлари керак. Ижтимоий шерикликнинг конституциявий-ҳуқуқий табиати ижтимоий шериклик муносабатларда иштирок этувчи томонларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари мавжудлиги билан боғлиқ.

Фикримизча, ижтимоий шериклик институтининг ривожланиши жамиятнинг ҳуқуқий маданияти ва фуқаролик жамияти институтлари эркинлиги билан бевосита боғлиқдир.

Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотларининг давлат ва жамият ҳаётидаги ўрнини янада такомиллаштириш стратегиясини белгилаш, ижтимоий шерикликни ривожлантиришда Ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассоциацияси (ЎЗННТМА)нинг ўрни жуда муҳим.

Ассоциация 2005 йилда 150 та республика ва вилоятлар миқёсида фаолият юритувчи нодавлат нотижорат ташкилотларининг ташаббуси билан ташкил топган мамлакатимиздаги йирик жамоат ташкилотлардан бири ҳисобланади.

Унинг асосий мақсади нодавлат нотижорат ташкилотларини ҳар томонлама қўллаб-қуватлаш ва уларнинг жамият ҳаётини янада эркинлаштириш ва демократлаштириш, эркин ва очиқ кучли фуқаролик жамиятини қуриш, давлат ва жамият ҳаётида нодавлат нотижорат ташкилотлари мавқеини янада яхшилаш ҳисобланади.

ННТларнинг ўз фаолиятини мувофиқлаштириб бориши, шунингдек умумий манфаатларини ифодалаш ҳамда ҳимоя қилиши мақсадида уюшмалар (иттифоқлар) шаклида бирлашмалар тузиши мумкинлиги Ўзбекистон Республикаси “Нодавлат нотижорат ташкилотлар тўғрисида”ги Қонунининг 10 моддаси иккинчи қисмида келтирилган [9]. Демак, юқоридагидан келиб чиққан ҳолда айтиш мумкинки, ННТлар умумий манфаатлари ва ҳуқуқларини ҳимоя қилиш учун уюшмалар туза оларкан.

ЎЗННТМА бундан ташқари, барча ННТларнинг фаолиятини мувофиқлаштириб боровчи, давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари билан ўзаро ҳамкорликни йўлга қўювчи, ННТлар ходимларининг ҳуқуқий билим ва кўникмаларини ривожлантирувчи ўзига хос бир аппарат десак бўларкан.

ЎЗННТМАНинг жамиятда тутган ўрни ҳақида олимлар турли фикр билидириб ўтканлар. Жумладан, Ж.Вафаева ЎЗННТМАларнинг вазифалари унинг қандай уюшма эканлигини кўрсатишини таъкидлаган. Жумладан у Ассоциация вазифалари қаторига:

– нодавлат нотижорат ташкилотлари кучларини бирлаштириш ва кенгайтириш, ишончли ва ҳақиқий маълумотлар ёрдамида эҳтиёжларни қондириш орқали улар ўртасидаги ҳамкорликда иштирок этиш;

– энг муҳим ва аҳамият эга бўлган дастурлар ва лойиҳаларни бажариш учун нодавлат нотижорат ташкилотларининг интеллектуал, моддий-техник ва бошқа ресурсларини сафарбар қилиш;

– жамиятнинг турли ижтимоий қатламлари манфаатларини тенг икки томонлама ва давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари билан ўзаро манфаатли музокаралар олиб бориш билан нодавлат нотижорат ташкилотларининг иштирокини таъминлаш ва бошқалар [10].

ЎзННТМА томонидан 2017 йилда 660 млн. сўм, 2018 йилда 780 млн. сўм, 2019 йилда 700 млн. сўм, 2020 йилда эса 1 500 млн. сўм давлат субсидияси олинган. Бугунги кунда ЎзННТМАга 660 дан ортиқ ННТлари аъзо бўлиб, улар билан тизимли равишда ҳамкорлик йўлга қўйилган [11].

Айтиш жоизки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 4 мартдаги “2021-2025 йилларда фуқаролик жамиятини ривожлантириш Концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-6181-сон Фармони, шунингдек, 2021 йил 3 мартдаги “Нодавлат нотижорат ташкилотларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уларнинг фаолияти эркинлиги, ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлашга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПҚ-5012-сон Қарори доирасида шу йилда бир қатор ишлар амалга оширилган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 3 мартдаги ПҚ-5012-сон Қарори талабларидан келиб чиқиб, нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини давлат органларида, судларда, халқаро, хорижий, шунингдек, бошқа ташкилотларда ифода этиш ҳамда ҳимоя қилиш мақсадида Ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассоциацияси, нодавлат нотижорат ташкилотлари ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилиш бўлими ташкил этилиб, мазкур қарор ижросини таъминлаш борасида тегишли ишлар амалга оширилиб келинмоқда.

ННТлари ўз фаолиятини ташкил этишда юзага келадиган турли муаммолар юзасидан Ассоциацияга мурожаат қилиш амалиёти мавжуд. Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, ННТларидан Ассоциацияга келиб тушган мурожаатларнинг аксарият қисми моддий жиҳатдан етишмовчилик, етарли шароитнинг мавжуд эмаслиги каби техник-ташкилий муаммоларни ташкил қилади.

Шу муносабат билан, “ННТ уйлари” ташкил этиш ва уларни фойдаланишга топшириш юзасидан бир қатор ишлар амалга оширилди. Бугунги кунда “ННТ уйлари” моддий-техник базасини такомиллаштириш ва ННТларининг ижтимоий фойдали фаолиятини қўллаб-қувватлаш мақсадида уларнинг фаолиятининг самарадорлиги ва натижадорлигини аниқлаш бўйича мезонларни ишлаб чиқиш ва амалга жорий этиш мақсадга мувофиқ.

Бундан ташқари, Ассоциацияга юклатилган муҳим вазифалардан бири ННТ ходимларининг малакасини ошириш ва уларни қайта тайёрлаш муҳим аҳамият касб этади. Зеро, ННТларнинг фаолиятини кенгайтириш ва фаол иш юритишлари учун кенг имкониятлар билан таъминлаш ҳамда уларнинг равнақи йўлида ислохотлар қилиш ЎзННТМА нинг асосий вазифаларидан бири саналади.

Шу муносабат билан, ЎзННТМА ННТ ходимларининг билим ва кўникмаларини шакллантириш юзасидан ҳамкор ташкилотлар билан 6 та кенг қамровли ўқув семинар-тренинглар ташкил этилиб, уларда 500 нафардан ортиқ ННТ ходимлари иштирок этишган [12].

Ассоциация Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги давлат бошқаруви академияси билан ҳамкорликда “Нодавлат нотижорат ташкилотлар бошқаруви” йўналиши бўйича 2021 йилнинг 22 ноябрдан 2 декабргача ННТлар раҳбар кадрлари учун 10 кунлик малака ошириш ўқув курслари ташкил этилган. Ўқув курслари якунида тингловчилар учун олинган билим ва кўникмалари юзасидан чиқиш тест синови ўтказилиб, 50 нафар ННТ раҳбарларига Давлат бошқаруви академиясининг малака

ошириш курсларини битирганлик тўғрисидаги сертификат ҳамда ЎзННТМА қошидаги “Тренерлар штаби” аъзолиги тўғрисидаги сертификатлар топширилган.

Таҳлиллар шуни кўрсатмоқдаки, ННТ вакиллари иштирокида ўқув курсларининг аксариятида амалдаги қонунчилик ҳужжатларини тушунтиришга катта ўрин ажратилган. Лекин ННТ фаолиятига оид кўплаб муаммоларнинг ечимига қаратилган кейс-стади услубидан фойдаланиш мақсадга мувофиқ.

Шунингдек, Нодавлат нотижорат ташкилотларини қўллаб-қувватлаш сифатида Олий Мажлис ҳузуридаги жамоат фонди томонидан умумий 8,5 млрд сўмлик биринчи грант танловини эълон қилиниб, унда жами иштирок этган ННТлар сони 375 тани ташкил этди. Грант танлови эксертлар кенгаши ҳулосасига мувофиқ 120 та ННТлари 70 млн.сўмлик грант танлови мабалағларига эга бўлишди. Ассоциация томонидан ННТларнинг 2021 йилда халқаро ва маҳаллий грантларда иштироклари юзасидан таҳлилий маълумот яратилган. Унга кўра, грант танловларида жами 1764 та ННТлар иштирок этган бўлиб, улардан грант танловлар ғолиби бўлган ННТлар сони 747 та ҳамда халқаро грант танлови ғолиби бўлган ННТлар сони 71 тани ташкил этган [13].

Нодавлат нотижорат ташкилотларини қўллаб-қувватлашнинг яна бир йўналиши сифатида уларга ҳуқуқий кўмак ва маслаҳатлар бериш ҳисобланади. Ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлари ассоциацияси таркибида “Экспертлар гуруҳи” ташкил этилишига оид таклиф реализация қилиниб, унинг мақсад ва вазифалари, функциялари, ташкил этиш, қайта ташкил этиш, тугатиш тартиби, фаолият доираси ҳамда гуруҳ таркиби тўғрисида тартиблар белгиланди.

Нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига дахлдор бўлган норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар лойиҳаларини ишлаб чиқишда иштирок этиш ҳамда соҳани тартибга солувчи қонунчиликни такомиллаштириш юзасидан таклифлар тайёрлаш гуруҳининг асосий мақсадларидан бири саналади. Ушбу гуруҳ ННТлар фаолиятининг мувофиқлаштиришда муҳим аҳамият касб этиб, уларнинг қонуний манфаатларини ҳамда ҳуқуқларини ҳимоя қилишга оид қонунчилик ташаббуси фаолиятида иштирок этади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 3 мартдаги “Нодавлат нотижорат ташкилотларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уларнинг фаолияти эркинлиги, ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилишни таъминлашга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори ва Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 4 мартдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-6181-сон Фармони билан тасдиқланган “2021-2025 йилларда фуқаролик жамиятини ривожлантиришнинг Мақсадли кўрсаткичлари”нинг 9-бандида нодавлат нотижорат ташкилотлари томонидан юқори турувчи ташкилотларга қонунчиликни такомиллаштириш юзасидан таклифлар киритиш вазифаси юклатилган.

Айтиш лозимки, Ассоциацияга аъзо 1086 та ННТдан юборилган 64 та таклифларнинг атиги 37 таси нодавлат нотижорат ташкилотлари томонидан берилган, 27 таси эса Ассоциациянинг ҳудудий бўлинмалари томонидан тайёрланган. Бироқ юқорида келтирилган маълумотлар бўйича миқдорий кўрсаткичлардан кўра, қонунчиликка таклифларнинг сифатига эътибор қаратиш муҳим аҳамият касб этади [14].

Ассоциация томонидан ННТларнинг қонуний ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоялаш юзасидан қонунчилик ташаббуси билан Ўзбекистон Республикасининг “Волонтерлик фаолияти тўғрисида”ги Қонуни, “Ижтимоий шериклик тўғрисида”ги Қонунининг 19-моддасига ўзгартиш киритиш тўғрисида”ги Қонуни лойиҳаларига, “Нуронийларни ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш, уларнинг ҳаёт даражасини оширишга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Президент Қарори лойиҳаларига тегишли таклиф ва мулоҳазалар берилди.

Қонунчилик ташаббусига оид ишлар бўйича Ассоциация пешқадам ҳаракатларни амалга оширди. Жумладан, Конституциявий ислохотлар ҳамда 2023 йил Давлат дастури лойиҳасига миллий ННТларнинг иштироки таъминланиб, улардан олинган 173 та таклиф тегишли давлат идораларига киритилган. Бу, албатта, ННТларнинг яқин келажакдаги фаолиятини ҳуқуқий ва ижтимоий-сиёсий жиҳатдан мустаҳкамлашга

қаратилган саналади.

2021 йил давомида ЎЗННТМА АҚШнинг Халқаро тараққиёт агентлиги (USAID), БМТнинг Аҳолишунослик жамғармаси (UNFPA), ЕХХТнинг Ўзбекистондаги лойиҳалари координатори (OSCE), Германия халқаро ҳамкорлик жамиятининг (GIZ) Ўзбекистондаги ваколатхонаси, Сайлов тизимлари халқаро жамғармаси (IFES, АҚШ), Winrock Internationalнинг (АҚШ) Ўзбекистондаги филиали, Россия Федерациясининг Русский мир ва Умная цивилизация нодавлат нотижорат ташкилотлари вакиллари билан учрашувлар ўтказилди. Германия халқ университетлари ассоциацияси (DVV) нинг Ўзбекистондаги филиаллари билан ўзаро ҳамкорлик икки ташкилот ўртасидаги ўзаро аълоқаларни ўрнатиш, қолаверса, мамлакатимизда фуқаролик жамиятини янада ривожантириш, ННТларини қўллаб-қувватлаш соҳасида қўшма лойиҳаларни амалга оширишга қаратилган ўзаро шериклик муносабатларини ўрнатиш мақсадида меморандум имзоланди.

Ўрганишлар асосида ЎЗННТМА фаолиятини қуйидаги йўналишларга ажратиш мумкин:

- нодавлат нотижорат ташкилотлари билан давлат органлари, фуқаролар йиғинлари, давлат тижорат ва бошқа жамоат ташкилотлари, хорижий ва халқаро институтлар ўртасида конструктив ва ўзаро манфаатли ҳамкорликни ривожлантириш;
- нодавлат нотижорат ташкилотларининг қонуний ҳуқуқ ва манфаатларини таъминлаш, уларни ташкилий-ҳуқуқий ва молиявий жиҳатдан ривожлантириш;
- инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишда нодавлат нотижорат ташкилотларининг роли ва ўрнини кенгайтириш, норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни, мамлакат ва ҳудудларнинг ижтимоий-сиёсий ва социал-иқтисодий ривожлантириш юзасидан давлат, тармоқ ва ҳудудий бўйича дастурларни ишлаб чиқиш ва мониторингини юритиш, давлат органлари фаолияти устидан жамоатчилик назоратини ташкил етиш;
- жамиятнинг иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳаётида ННТ лойиҳаларини, аҳолининг ҳуқуқий маданиятини юксалтириш, баркамол ёшларни тарбиялаш дастурларини амалга ошириш учун ташкилий ва молиявий ресурсларни сафарбар этиш;
- нодавлат нотижорат ташкилотлари ходимларининг касбий билимларини ошириш, уларни замонавий фикрлайдиган ва юқори малакали кадрлар билан шакллантириш.

Ўзбекистон нодавлат нотижорат ташкилотлари миллий ассоциацияси тизимли асосда демократик институтлар, қонунчилик ва фуқаролик жамиятини ривожлантириш масалаларини муҳокама қилиш, ташкилий-ҳуқуқий асосларни янада такомиллаштириш бўйича таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқиш мақсадида нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятининг ҳуқуқий соҳасини шакллантириш юзасидан халқаро, республика ва минтақавий конференциялар, семинарлар, давра суҳбатлари ва форумлар ташкил этади.

Фикримизча, Ассоциация фаолиятини самарали йўлга қўйишда қуйидаги ташкилий-ҳуқуқий масалаларни кўриб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 3 мартдаги ПҚ-5012-сон “Надавлат нотижорат ташкилотларини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш, уларнинг фаолияти эркинлиги, ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари ҳимоя қилинишини таъминлашга оид қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” Қарори асосида Ассоциация ходимларининг меҳнатига ҳақ тўлаш миқдорларини икки бараварга ошириш вазифаси белгиланган. Шундай бўлсада, ЎЗННТМА тизимида кадрлар сиёсати бўйича самарали тизим йўлга қўйиш мақсадга мувофиқ. ЎЗННТМА ходимларининг иш ҳақи миқдори малакали ва соҳавий мутахассисларни жалб қилишда қийинчилик туғдирмоқда.

Ўзбекистонда нодавлат нотижорат ташкилотини ташкил этишда турли қийинчиликлар ижтимоий тармоқларда кенг муҳокама этилганига гувоҳ бўлмоқдамиз. Тан олиш керак, нодавлат нотижорат ташкилотининг таъсис ҳужжатларини тегишли тартибда расмийлаштиришда муайян ҳуқуқий билим ва кўникмалар талаб этилади. Ассоциациянинг мақсадининг табиати давлат рўйхатидан ўтиб фаолият юритаётган нодавлат нотижорат ташкилотларини ҳар томонлама қўллаб-қувватлаш ҳисобланади. Демак, нодавлат нотижорат ташкилотлари таъсис ҳужжатларини расмийлаштириш жараёнида кўмак бериш Ассоциация ҳужжатларида назарда тутилмаган. Малакали адвокат

ёки юрист хизматидан фойдаланишда муайян молиявий харажатларни тақозо қилади.

Ҳиндистон [15] тажрибасига кўра, ННТни рўйхатдан ўтишига кўмаклашувчи алоҳида ННТ ташкил этилган бўлиб, унда таъсис ҳужжатларни тайёрлаш, иштирокчиларнинг ҳуқуқий билим ва кўникмаларини ривожлантириш, давлат органлари ва янги ташкил этилаётган ННТ ўртасида ўзига хос “кўприк” вазифасини ўтайди.

Шундан келиб чиқиб, нодавлат нотижорат ташкилотларини тузишда ҳуқуқий кўмак бериш функциясини Ассоциацияга бериш ва уни молиялаштиришни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридаги Нодавлат нотижорат ташкилотларини ва фуқаролик жамиятининг бошқа институтларини қўллаб-қувватлаш жамоат фонди маблағлари ҳисобидан амалга ошириш мақсадга мувофиқ.

Ассоциация томонидан нодавлат нотижорат ташкилотларининг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилиш бўйича деярли фаолият олиб борилмаган. Шунингдек, нодавлат нотижорат ташкилотларининг қонуний фаолиятига тўсқинлик қилганлик ёки аралашганлик учун бевосита жавобгарлик белгиланмаган ҳамда ушбу жараёнда Ассоциациянинг процессуал иштирокининг ҳуқуқи асослари мустаҳкамланмаган.

Шундан келиб чиқиб, ННТларининг қонуний фаолиятига тўсқинлик қилганлик ёки аралашганлик учун маъмурий жавобгарликка тортиш бўйича ННТМАга маъмурий баённома расмийлаштириш ваколатини бериш, шунингдек, Ассоциациянинг ННТлари вакили сифатида судларга мурожаат қилиш бўйича ва бошқа процессуал иштирокининг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш мақсадга мувофиқ.

Фуқаролик жамиятини ривожлантириш концепцияси асосида Нодавлат нотижорат ташкилотларининг Олий Мажлис Қонунчилик палатаси ва унинг қўмиталари (комиссиялар) мажлисларида иштирок этувчи доимий вакили институтини жорий этиш вазифаси белгиланган эди. Лекин, мазкур долзарб масала бугунги кунга қадар реализация бўлмасдан келмоқда.

Шундан келиб чиқиб, фикримизча, Жамоатчилик палатаси ва ННТнинг парламентдаги вакили институтини ташкил этиш масаласини жадаллаштириш мақсадга мувофиқ.

Бугунги кунда нодавлат нотижорат ташкилотларининг ижтимоий фойдали лойиҳаларини амалга оширишда интернет сайтларида фаоллиги жуда муҳим аҳамиятга эга. “Нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолияти фуқаролик жамиятини ривожлантириш шарти сифатида” мавзусида Ўзбекистон интернет сайтлари контентлари таҳлили ўтказилиб, унга кўра ахборот маконида ННТ фаоллиги нисбатан паст эканлиги маълум бўлди [16].

1-расм

Тадқиқот даврида электрон оммавий ахборот воситаларида нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятига бағишланган ахборот материаллари асосан классификаторнинг қуйидаги йўналишларига тўғри келади – “ННТларнинг давлат ва

жамоат бошқарувидаги иштироки” (26,4%); “ННТларнинг тадбиркорлик субъектлари, халқаро ва хорижий тузилмалар, давлат идоралари билан ҳамкорлиги” (16,6%); “ННТларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш” (15,3%) (1-расм).

Мақсади мамлакатдаги нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолиятига бағишланган ҳужжатлар ва нашрларнинг меъёрий-ҳуқуқий базасини ўрганиш бўлган электрон оммавий ахборот воситаларининг медиа-базасини ўрганиш доирасидаги контент-таҳлил шуни кўрсатдики, мамлакатда фуқаролик жамиятини ривожлантиришнинг ҳуқуқий асосларини изчил такомиллаштиришга; фуқаролик жамияти институтларига кўмаклашиш ва уларни давлат томонидан қўллаб-қувватлаш механизмини такомиллаштиришга; фуқаролик жамияти институтларининг давлат ва ижтимоий бошқарувдаги фаол иштироки учун зарур шарт-шароитларни яратишга; фуқаролик жамияти институтларининг давлат ижтимоий лойиҳаларини амалга оширишдаги иштирокини кенгайтиришга; ва фуқаролик жамияти институтлари фаолиятининг очиқлигини таъминлашга қаратилган комплекс тизимли ишларни олиб борилмоқда.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаати. Халқ сўзи. 2020 йил 21 январь. // URL: <https://president.uz/uz/lists/view/4057>;
2. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси // URL: <https://lex.uz/docs/6445145>;
3. Haque M. S. Governance based on partnership with NGOs: implications for development and empowerment in rural Bangladesh // International Review of Administrative Sciences. – 2004. – Т. 70. – №. 2.
4. Bräutigam D. A., Segarra M. Difficult partnerships: the World Bank, states, and NGOs // Latin American Politics.
5. Willetts P. From “consultative arrangements” to “partnership”: The changing status of NGOs in diplomacy at the UN // Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations. – 2000. – Т. 6. – №. 2.
6. Millar C. C. J. M., Choi C. J., Chen S. Global strategic partnerships between MNEs and NGOs: Drivers of change and ethical issues // Business and Society Review. – 2004. – Т. 109. – №. 4.
7. Матибоев Т.Б. Ўзбекистонда ижтимоий шериклик тизими: шаклланиши, ривожланиши ва истиқболлари. – Т., Академия. –2014.
8. Ш. Якубов. Давлат ва фуқаролик жамияти институтлари ҳамкорлигининг ҳуқуқий механизмлари // Монография. – Т.: «LESSON PRESS» нашриёти, 2018 –114 б.
9. Ўзбекистон Республикасининг “Нодавлат нотижорат ташкилотлари тўғрисида”ги Қонуни. 763-И-сон. 14.04.1999. // URL: <https://lex.uz/acts/11360>;
10. Деятельность и перспективы развития институтов гражданского общества в Самаркандской области (Узбекистан) Дж.Вафаева УДК 5310300 Общественные и гуманитарные науки ст. 49-50.
11. ННТМА расмий веб-сайти. // URL: <http://ngo.uz/old/index.php/tadbirlarimiz/b-lib-tgan>;
12. ННТМА расмий веб-сайти. // URL: <http://ngo.uz/uz/uzbekiston-nodavlat-notizhorat-tashkilotlari-milliy-assotsiatsiyasining-respublika-isobot-saylov-konferentsiyasi-bulib-utdi>;
13. ННТМА расмий веб-сайти. // URL: <http://ngo.uz/ru>;
14. 2022 йилда ННТ ва фуқаролик жамияти институтларининг қарийб 98 миллиард сўмлик лойиҳалари қўллаб-қувватланди // URL: <https://uza.uz/uz/posts/2022-yilda-nnt-va-fuqarolik-zhamiyati-institutlarining-qariyb-98-milliard-somlik-loyihalari-qollab-quvvatlandi-445049>;
15. URL: <https://ngodarpan.gov.in/index.php/search/>;
16. “Нодавлат нотижорат ташкилотлари фаолияти фуқаролик жамиятини ривожлантириш шarti сифатида” мавзусида контент-таҳлил // URL: <https://ijtimoiyfiqr.uz/tadqiqotlar/zhamiyat/nodavlat-notizhorat-tashkilotlari-faoliyati-fuarolik-zhamiyatini-rivozhlantirish-sharti-sifatida-mavzusida-kontent-talil.htm>.